

Linjer og kontraster i misjonsforskningen 1974–1986

AV OLAV GUTTORM MYKLEBUST

I

I en artikkel i dette tidsskrift i 1974 ga vi en utførlig oversikt over hva vi kalte «misjonsforskningens arbeidssituasjon i dag». De mange og ulike tiltak som ble omtalt der, har i det decennium som er gått, fortsatt og til dels utvidet sin virksomhet. Å gå nærmere inn på denne utvikling i form av en artikkel av tilsvarende karakter, har ingen hensikt. Bare to av tiltakene skal kort kommenteres: International Association for Mission Studies, som på grunn av sitt formål og medlemskap inntar en enestående stilling, og Egede Instituttet for misjonskunnskap og misjonsforskning, som i år kan se tilbake på de første 40 år av sin historie.

Opprettelsen av det verdensomspennende og økumeniske fellesskap av missiologer – og andre fagforskere – som bærer navnet *International Association for Mission Studies* (IAMS), ble besluttet på den europeiske konferanse for missiologi som ble holdt i Oslo i august 1970. Først to år senere fant imidlertid den konstituerende generalforsamling sted, i Driebergen, Nederland. IAMS har nå 650 medlemmer (enkeltpersoner og institusjoner), hvorav en tredjedel hører hjemme i Afrika, Asia og Latin Amerika. Internasjonale kongresser er i årene 1974–1986 holdt i Tyskland, Costa Rica, USA, India og Zimbabwe. Siden 1984 utgis tidsskriftet «Mission Studies», et forum for missiologiske bestrebelser i global sammenheng. En egen arbeidsgruppe, med bl.a. spesialistene Willi Henkel (Roma) og Andrew F. Walls (Aberdeen) som medlemmer, tar seg av «Documentation, Archives, Bibliography». En annen arbeidsgruppe behandler emnet «Biblical Studies and Missiology». I hele den periode vi her beskjeftiger oss med har Universitetenes Institutt for missiologisk og økumenisk forskning – seksjon missiologi (Leiden, Nederland) vært sekretariat for organisasjonen. Lederen av denne seksjon, dr. Frans J. Verstraelen, har som generalsekretær og redaktør gjort en innsats som fortjener megen anerkjennelse. Fra og med i år (1986) har Evangelisches Missionswerk, Hamburg, overtatt sek-

retariatets funksjoner, mens utgivelsen av tidsskriftet er overlatt Missionswissenschaftliches Institut Missio, Aachen.

Egede Instituttet har i de siste 10–12 år befestet sin stilling som sentralorgan for norsk misjonsforskning. Med sitt rikholdige bibliotek og sin representative samling av tidsskrifter er instituttet en ressurskilde av største betydning for studiet av misjonen i vårt land. Siden 1974 er i serien «Avhandlinger» tre arbeider utkommet. Flere doktoravhandlinger, skrevet av norske misjonsforskere, har man av økonomiske grunner måtte gå til utlandet for å få utgitt. Spesielt nevnes må den veiledning som er gitt til misjonærer og andre som har arbeidet med misjonsteologiske emner. En oppgave som nylig er tatt opp, er formidling av informasjon vedr. nyreligiøse bevegelser i vår tid. Som leder og hovedredaktør av Norsk Tidsskrift for Misjon har professor Nils E. Bloch-Hoell, til tross for instituttets ytterst anstrengte økonomi, utført en dåd som avkrever dyp respekt. Den statsstøtte det har lyktes ham å oppnå for instituttet, har sikret dets fortsatte eksistens. Det må dessverre sies at den støtte misjonsorganisasjonene har ydet, har vært nærmest symbolsk. Om disse hadde gitt bare én promille av sine inntekter til denne virksomhet, kunne instituttet ha løst sine oppgaver på en langt mer effektiv måte. Bak den reserverte holdning som misjonsorganisasjonene i så godt som alle år har inntatt, ligger den spenning som forskningsinstituttene ikke sjelden opplever, mellom en praktisk og brukerorientert og en teoretisk-vitenskapelig målsetting. *Egede Instituttet* har hele tiden hevdet at det må ha frihet til å definere sine oppgaver selv, og være uavhengig av «interessegrupper». Misjonsorganisasjonene har, som selvstendige enheter, i stigende grad tatt hånd om og bygget opp sin egen studie- og informasjonsvirksomhet.

II

De nye tiltak som har vokset frem i det siste decennium, oppviser en bredde og variasjon som det er all grunn til å merke seg. Nye profesorer og institutter er opprettet, nye skriftserier og tidsskrifter grunnlagt, og en hel flora av avhandlinger er kommet til. Den misnologiske litteratur er nå så omfattende at det ikke er mulig selv for ekspertene å beherske den. En spesialisering er også på dette felt blitt en bydende nødvendighet. De nye tiltak har gitt misjonsforskningen nye dimensjoner, men også aksentuert motsetningene innen denne. Noen eksempler på linjer og kontraster vil bli gitt nedenfor.

De har gyldighet bare for det miljø, den retning og den type de referer seg til.

Først en presentasjon av det evangelikale og egenartede *United States Center for World Mission*, Pasadena, California. Senteret beskriver seg selv som et missiologisk foretagende. De programmer, prognoser, strategier osv. som det opererer med, er – hevdes det – basert på samvittighetsfull forskning. Grunnleggeren og lederen, Ralph D. Winter, med akademiske grader fra Columbia, Princeton og Cornell, nyter stor respekt som missiolog. Som sådan var han i flere år virksom ved School of World Mission, Fuller Theological Seminary, Pasadena, – USA's ledende institusjon for misjonsforskning av evangelikal type. USCWM er tilsluttet den evangelikale Interdenominational Foreign Missions Association og har full støtte av Donald Mc Gavran, Harold Lindsell, Billy Graham, Leighton Ford og andre. Det kan – i en større sammenheng – betraktes som en eksponent både for Inter-Varsity Missionary Conferences (Urbana) og Lausanne-bevegelsen.

Ifølge de statistiske analyser Winter har utarbeidet, er av 1.412 mill. kristne i verden bare 268 mill. *virkelig* kristne, – resten «trenger å bli åndelig gjenfødt.» Av de ikke-kristne, i alt 3317 mill., er 884 mill. «kulturelt nære», dvs. med en kirke i den kulturgruppe de tilhører, og 2433 mill. «kulturelt fjerne», dvs. uten en kirke i sin kulturgruppe. Det er de siste grupper USCWM gjør seg til talsmann for, de 17 000 – av i alt 22 000 – «skjulte» eller «ikke-nådde» grupper i verden. I løpet av 1980/90-årene skal samtlige av disse lære Kristus å kjenne gjennom en forkynnelse på deres eget språk og en virksomhet som tar hensyn til deres spesielle miljø og kulturelle egenart.

Til gjennomføring av prosjektet «Mission 2000» – den offisielle betegnelse – vil det være nødvendig å utdanne 68 000 «frontier missionaries», som skal underholdes av like mange misjonsforeninger bestående av troende innen alle kirker og menigheter i verden. Ikke mindre enn 850 000 000 dollar er prosjektet beregnet å skulle koste. Det synes allerede nå klart at dette regnestykke ikke vil holde. Senteret har siden starten i 1978 hatt store økonomiske problemer å kjempe med.

Vi har med hensikt gitt såpass konkrete opplysninger for å gi et inntrykk av den type av misjonstenkning – statistisk, sosiologisk og dynamisk – Winter og hans medarbeidere står for. Etter beste John R. Mott-mønster gjøres det i propagandaen for «Mission 2000»

flittig bruk av ord og uttrykk hentet fra militærlivet: strategi, mobilisering, tropper, slag. Det er et felttog det dreier seg om, med UNCWM som «a Pentagon for missions». En ny versjon av den gamle visjon: «As a mighty army moves the Church of God»!

Sine eiendommeligheter i idé, opplegg og arbeidsstil til tross for tjener USCWM – også missiologisk – å tas alvorlig. Her er ikke bare ekte iver for evangeliets utbredelse, men også dyp forståelse for den kontekst arbeidet må drives i, om det skal bli av varig verdi. I en tid hvor misjon i stor utstrekning er blitt identisk med mellomkirkelig virksomhet, har Winter og hans medarbeidere, og hele den bevegelse de representerer, med kraft og overbevisning talt *pionérmisjonens* sak.

III

Til forskjell fra USA, hvor misjonsforskningen – med viktige unntak! – er praktisk motivert og orientert, har de tilsvarende bestrebelser i Europa, i første rekke *Forbundsrepublikken Tyskland*, en utpreget vitenskapelig profil. Dette gjelder også de evangelikale tiltak som i de senere år er etablert, som f.eks. tidsskriftet *Evangelikale Missiologie*, – et initiativ utgått fra og støttet av Arbeitskreis für evangelikale Theologie og Freie Hochschule für Mission (Korntal). Den definisjon av misjonsvitenskap det operes med her, er særdeles klargjørende (umisforståelig vitenskapelig og karakteristisk tysk):

«Missionswissenschaft (Missiologie) ist mehr als Missionsidee, Missionsaufgabe, Missionstätigkeit. Missionswissenschaft ist das biblisch-geschichtliche, menschenbezogene Reflektieren über die Mission in ihrer Begründung, ihrem Bestand, ihrem Werdegang.»

Denne misjonsforståelse setter sitt preg også på de misjonsvitenskapelige studier som drives i regi av Evangelisches Missionswerk (EMW) (med hovedkontor i Hamburg), Vest Tysklands fellesorganisasjon for protestantisk misjonsvirksomhet, – i dette tilfelle i nært samarbeid med Kirkenes Verdensråd, nærmere bestemt seksjonen for verdensmisjon og evangelisering. Sammen med evangelikale og katolske misjonssakkyndige utgir EMW den instruktive «Jahrbuch Mission». Av EMW's egne publikasjoner fra de senere år kan nevnes en vurdering av den såkalte minjung-teologi og en kommentar til Kairos-dokumentet (om raseskillet i Syd Afrika i kristent sikt). For tiden er EMW engasjert i en større studie vedr. utfordringen fra islam.

Et forum for drøftelse av missiologiske – og beslektede – spør-

mål på høyeste plan er Wissenschaftliche Gesellschaft für Theologie – Sektion Missions – und Religionswissenschaft. De konferanser som er arrangert, og de skrifter som er utgitt, har på en konstruktiv måte fremmet fellesskapet mellom fagforskerne og gitt nye impulser til deres arbeid.

Av spesiell interesse er imidlertid to katolske institutter: Missionswissenschaftliches Institut Missio (Aachen) og Institut für missionstheologische Grundlagenforschung (München). Det første av disse, opprettet i 1971, har et dobbelt formål: å fremme teologisk vitenskap i den tredje verden, og å formidle impulser fra denne til teologiske miljøer i vestlige land, i første rekke Vest Tyskland. Instituttet finansierer teologiske forskningsprosjekter og utgivelse av teologisk litteratur. Det gir stipender til videregående teologiske studier ved vestlige universiteter, og midler til innkjøp av bøker til teologiske fagbiblioteker. Denne støtte beløp seg i 1985 til DM 2 100 000. – Biblioteket omfatter bl.a. samtlige tidsskrifter og avhandlinger – trykte og utrykte – av betydning for studiet av ikke-vestlig teologi.

I en særstilling står den fortrinlige publikasjon *Theologie im Kontext* (nå også engelsk utgave), som i form av halvårlege oversikter gir fortløpende informasjon om denne teologi. Nevnes må også skriftserien *Theologie der dritten Welt*, hvor en rekke verdifulle avhandlinger er utgitt. Sammen med Det internasjonale institutt for misjonsvitenskapelig forskning i Münster (grunnlagt 1911) utgir *MWI Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*. Fra 1986 har det også ansvar for utgivelsen av *Mission Studies* (jfr. ovenfor).

Institut für missionstheologische Grundlagenforschung ble opprettet i 1979 som erstatning for professoratet i misjonsvitenskap ved Det katolsk-teologiske fakultetet ved Universitetet i München, som – etter å ha stått ledig i flere år – ble omgjort til en lærestol for ortodoks teologi. Målsettingen, slik statuttene definerer denne, er å klargjøre «det fundamentalteologiske, det antropologiske og det sosialt-kulturelle grunnlag for en misjons- og religionsteologi». Dette program blir effektivt gjennom forelesningsvirksomhet og arrangering av seminarer samt utgivelse av skrifter, bl.a. den fornemme serie *Kirche und Religionen – Begegnung und Dialog*. Tittelen er betegnende. Et vitenskapelig studium av verdensreligionene og en åpen samtale med disse er det IMG står for.

Naturlig nok er det nære relasjoner mellom de to institutter. Fra

tid til annen arrangerer de i fellesskap «akademier». Av særskilt interesse i vår sammenheng her er det studiesamvær som fant sted i 1985, og hvor dette tema ble behandlet: «Misjonsvitenskap også idag? En teologisk disiplin spør etter sine oppgaver og metoder.» Ved denne anledning tok også protestantiske missiologer del. Både MWI og IMG er åpne institutter i den forstand at også ikke-katolikker ønskes velkommen som medarbeidere.

IV

Et nytt og meget viktig trekk i bildet er den utvikling som har funnet sted i *den tredje verden*. Vi har her vært vitne til en misnologisk virksomhet av imponerende bredde og høy kvalitet. Som i Vesten foregår denne virksomhet vesentlig i forbindelse med universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter. Antallet av teologiske og filosofiske doktoravhandlinger er meget bemerkelsesverdig. En viktig faktor er det samarbeid som er etablert – i stor utstrekning på økumenisk grunnlag – mellom de teologiske bestrebelsler i Afrika, Asia og Latin Amerika og de tilsvarende bestrebelsler i de vestlige land, med utveksling av synsmåter og erfaringer til gjensidig berikelse.

Den teologiske litteratur fra den tredje verden er uoverskuelig, og det er derfor vanskelig å holde seg à jour med den og – enda mer – å kunne gi en rettferdig vurdering av den. Så meget kan i hvert fall sies at denne litteratur reflekterer en teologisk modenhet som gir rike løfter for fremtiden. Det kanskje mest verdifulle i dette arbeid er viljen til selvstendighet, til å utforme en teologi som i de respektive miljøer oppleves som relevant og meningsfylt. For øvrig er det på ingen måte en enhetlig situasjon vi står overfor. Det finnes store variasjoner – i alle land og i alle sammenhenger.

Det er ett tema som på en særskilt måte har engasjert teologene i den tredje verden: inkulturasjon, dvs. nødvendigheten av en dialog mellom den kristne tro og de livsholdninger og livsmønstre de ulike kulturer er eksponenter for. «Inkulturasjon» er en ny betegnelse, men saken selv er like gammel som kristendommen. Gjennom hele kirkehistorien har fenomenet kunnet iaktas, i nyere tid under navn som akkomodasjon, identifikasjon, stedegengjørelse og kontekstuell teologi. Når inkulturasjon i de par siste årtier er blitt gjenstand for særlig stor oppmerksomhet, har det sammenheng med at møtet mellom kulturene, religionene og folkene – vår epokes egentlige signatur – i stadig sterkere grad har preget og bestemt utviklingen.

Den danske missiolog Johannes Aagaard har gjort oppmerksom på at i Asia – det kunne like gjerne hett den tredje verden – er teologi i en viss utstrekning blitt missiologi, samtidig som missiologi er blitt teologi, – altså en situasjon stikk motsatt den vi har i Vesten, hvor en slik enhet ikke eksisterer, dvs. hvor missiologi er blitt et anliggende for spesielt interesserte mennesker. Dette er en riktig iakttagelse. Kirkene i Afrika og Asia befinner seg i en – kirkelig sett – *normal* situasjon. Derfor erkjennes her misjonen som et foretagende som hører hjemme, ikke i teologiens periferi, men i dens sentrum.

Vestlige kirker har vært altfor opptatt med å søke etter «særdrag» i den teologi som har vokset frem i den tredje verden. Sammenhengen denne teologi står i, og den store ulikhet i oppfatninger og akseptueringer som gjør seg gjeldende her, krever en varsomhet i vurderingen som nok ikke alltid har vært tilstede. Når det gjelder afrikansk teologi, viser ledende teologers publikasjoner, rapporter fra teologiske konferanser og virksomheten ved representative institusjoner en markert vilje til å utforme en bibelsk teologi i afrikansk kontekst, – hva det siste angår med fremhevelse av fellesskapsaspektet og helhetsdimensjonen i forståelsen av mennesket og verden.

Av Afrikas mange dyktige teologer skal her bare én presenteres noe nærmere: John S. Pobee fra Ghana, professor i Det nye Testamente ved Universitetet i Legon (Ghana), forfatter av bl.a. en instruktiv innføring i afrikansk teologi, medlem av komiteen for Theological Education Programme (Kirkenes Verdensråd) og for tiden visepresident i International Association for Mission Studies. Han har gjesteforelest ved en rekke universiteter, bl.a. Universitetet i Oslo (1983). Sentrale momenter i Pobees teologiske tenkning er Guds suverenitet, gudsbildet, fallet og forsoningen gjennom Kristi død og oppstandelse. Inkulturasjon er et viktig anliggende for kirken, men den må skje i samsvar med Bibelens menneske – og frelsesforståelse. Oppdraget om å forkynne evangeliet for alle mennesker er ikke noe forhandlingstema, men en u diskutabel del av det kristne budskap. Og det er forpliktende for *enhver* kirke.

I den kontekst den kristne tenkning i India arbeider i, blir det store tema «Man in the Universe of Faiths» (som titelen på en av den indiske teolog M. M. Thomas' bøker lyder). De religionsfilosofiske problemer som teologien i dette land kjemper med, er formidable. Man kan ikke annet enn beundre det intellektuelle engasjement som utfolder seg her, og den vilje som så tydelig er til stede til å finne løsninger som er både teologisk legitime og kulturelt relevante. Et sen-

tralt punkt i den dialog som stadig foregår, er den kristne tros forhold til den advaitiske idé – så karakteristisk for indisk tenkning – om den indre enhet i religionene. Ifølge hinduismen er de ulike religioner historisk og kulturelt betinget. Den form de fremtrer i, er relativ. Den religiøse erfaring som sådan er det egentlig transcendentale, og dermed det absolutte og universelle. Spørsmålet er hvor langt den kristne tenkning kan gå i retning av en tilnærming, enn si en syntese, her. Raimond Panikkar, kjent som teolog og religionsfilosof også i Vesten, taler i denne forbindelse om å være beredt «to risk one's own faith». Kristendommen er imidlertid i fremragende forstand inkarnasjonens religion, dvs. bundet til og bestemt av Guds handling i historien, av hans selvmeddelse i Kristus.

V

Tilslutt noen ord om faget «misjonsvitenskap». Det er idag på visse hold en tendens til å betrakte dette fag som en tids- og situasjonsbestemt vitenskap, – en slags parallell til «kolonihistorie» som egen disiplin (jfr. opprettelsen og nedleggelsen av professoratet i denne disiplin ved Handelshøyskolen i Bergen). Likesom det europeiske kolonivelde er blitt avløst av uavhengige stater, slik er – heter det – misjonsvirksomheten fra Vesten blitt avløst av selvstendige kirker. En omforming av faget misjonsvitenskap er derfor nødvendig. Ett av forslagene går ut på å erstatte misjonsvitenskap med «sammenliknende teologi». Misjonsvitenskap er imidlertid vitenskap om det forpliktende oppdrag som kirken har fått seg betrodd vedr. forkynnelsen av budskapet om Kristus for alle folkeslag. Å gjøre dette oppdrag – i alle dets aspekter – til gjenstand for forskning og undervisning er denne disiplins særskilte ansvar. Vi sier med hensikt «særskilte ansvar», for misjonsvitenskapen kan virkeliggjøre sin idé bare i tverrfaglig sammenheng.

I en artikkel – i form av et tilbakeblikk og en fremtidsvisjon – i International Bulletin of Missionary Research har Walbert Bühlmann, professor emeritus i misjonsvitenskap og tidligere misjonsprest i Tanzania, gitt uttrykk for et syn på misjonen, og dermed også på den vitenskapelige beskjeftigelse med denne, som mange vil finne det umulig å underskrive. Det problem religionene frembyr, og den enhet alle mennesker utgjør, sees av Bühlmann i ett perspektiv. Gud har helt fra begynnelsen gitt alle mennesker del i guddommelig kjærlighet og nåde, gjennom Den Hellige Ånd han har sendt, og gjennom profeter og mystikere han har kalt. Det er Bühlmanns håp

og bønn, for å sitere ham selv, «that one day the many religions will unite around the one and same God and recognize (with all their different traditions) each other as expressions of the one fundamental openness of human beings for transcendence, for God's mystery.»

Faget misjonsvitenskap må sees i stor sammenheng. Teologien i vår del av verden har lenge hatt et provinsielt preg, énsidig opptatt som den har vært med å tjene kirken i «kristenheten». Misjonsvirksomhet er blitt forstått som noe som bare har å gjøre med *fjerne* folkeslag, med *fremmede* religioner og kulturer. Inkulturasjon f.eks. er blitt betraktet som et spørsmål som i vestlig kontekst er uaktuelt. I virkeligheten er det like relevant her som overalt ellers i verden.

Det er neppe urettferdig å si at vestlig teologi i stor utstrekning reflekterer en statisk og introvert kirke. Det er beklagelig at den ikke har oppdaget, enn si har åpnet seg for, den rikdom av fruktbare impulser til dypere forståelse og ny gjennomtenkning av det kristne budskap som kontakt med kirkene i den tredje verden gir, – den del av vår klode hvor tyngdepunktet i kristenheten nå er i ferd med å bli flyttet til.

Nærmere orientering om de spørsmål denne artikkel behandler, gir den fortløpende bibliografi i *International Review of Mission* og – med særlig henblikk på tyskspråklig litteratur – *Literaturschau zu Fragen der Weltmission*. Vedr. den aktuelle periode se *Theologische Rundschau* 1985 s. 77ff (H. Bürkle). Av plasshensyn blir det nedenfor vesentlig vist til artikler i *Norsk Tidsskrift for Misjon (NOTM)*, hvor litteratur til videre studium er anført. Noen av bøkene som er nevnt nedenfor, har vi ikke hatt adgang til.

Generelt: *Missiology* 1982 s. 263ff (J. Aagaard). *International Bulletin of Missionary Research* 1986 s. 104ff (W. Bühlmann). *NOTM* 1974 s. 35ff (O. G. Myklebust); 1975 s. 135ff. (N. E. Bloch-Hoell); 1976 s. 129ff (N.E. Bloch-Hoell); 1981 s. 65ff (J.-M. Berentsen); 1984 s. 207ff (N. R. Thelle); 1985 s. 267ff (N. R. Thelle).

International Association for Mission Studies: *NOTM* 1970 s. 223ff (T. Bakkevig), 226ff og 230ff (O. G. Myklebust); 1974 s. 35f (O. G. Myklebust); *Mission Studies* 1986 s. 4ff (O. G. Myklebust). *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft* 1986 s. 248ff (A. Camps).

Egede Instituttet: Årsberetninger og andre dokumenter. *Norsk misjonsstatistikk* i *NOTM* 1985 s. 65ff (N. E. Bloch-Hoell). Misjonenes støtte har i senere år vært gjennomsnittlig kr. 33 000,- pr. år, dvs. 0,14 promille av deres gaveinntekter.

United States Center for World Mission: *Once More Around Jericho. The Story of the USCWM*, av Roberta H. Winter (2. utg. 1979). Ifølge denne bok får vi her «the story of the most breathtaking ideas since the Great Commission». Tilsvarende institutter er opprettet i Chicago, Toronto og Vancouver. *Mission Frontier (Bulletin of USCWM)* 1984, special issue; 1986 nr. 1 s. 5ff (om D. Mc Gavran, «the Father of Church Growth»). Om Winter se *Christianity Today* 7 Sept. 1984 s. 14ff. En fyldig og presis fremstilling av sin misjonsstenkning har Winter gitt i sin artikkel «Unreached Peoples» i *International Journal of Frontier Missions* 1984 s. 129ff. *NOTM* 1977 s. 91ff (G. Kjærland); 1981 s. 135ff (J.-M. Berentsen).

Vest-Tyskland: Evangelikale Missiologie 1985 s. 1ff (red.) Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft 1986 s. 240ff (om MWI), s. 243f (om IMG). Geschäftsbericht IMG 1979/80 og 1982-1985. MWI's Theologie im Kontext (grunnlagt 1979). Vedr. EMW: Diverse trykksaker, stensilerte beretninger osv.

Afrika: John S. Pobee: Toward an African Theology (1979, tysk utg. 1981). Mission Studies 1984 s. 14ff (Pobee). NOTM 1984 s. 169ff (Pobee); 1982 s. 7f, 185f (K. G. Berg). J. Mbiti (red.): African and Asian Contributions to Contemporary Theology (1977).

India: R. Panikkar: The Intrareligious Dialogue (1978), M.M. Thomas: Man in the Universe of Faiths (1975) og S. J. Samartha: The Hindu Response to the Unbound Christ (1974). Av forfatterne er den første katolikk, den annen østlig ortodoks (Mar Thoma) og den tredje protestant (Church of South India). NOTM 1984 s. 21ff (L. Munthe). J. Mbiti, se Afrika.

Andre område (ikke referert til i denne artikkel): Øst-Asia: NOTM 1975 s. 17ff og 147ff (N. R. Thelle); 1981 s. 69ff (J.-M. Berentsen); 1982 s. 105ff (D. Solheim); 1984 s. 15ff (L. Munthe). – Latin Amerika: NOTM 1977 s. 219ff (N. E. Bloch-Hoell); 1979 s. 149ff (K. Nordstokke).

Misjon og dialog: NOTM 1984 s. 47ff, 207ff (N. R. Thelle); 1977 s. 165ff (Å. Holter). T. Rendtorff (red.): Glaube und Toleranz (1982), jfr. NOTM 1983 s. 189 (O. G. Myklebust). A. Camps: Partners in Dialogue. Christianity and Other World Religions (1983).

Faget misjonsvitenskap: NOTM 1976 s. 1ff (O. G. Myklebust). H.-W. Gensichen i K. Müller (red.): Missionstheologie (1985) jfr. Jahrbuch Mission 1986 s. 180ff. Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft 1976 s. 81ff (H. Waldenfels). Missiology 1985 s. 445ff (J. E. Scherer).

Misjonsteologiske fremstillinger av/anmeldt i NOTM: H. W. Gensichen (1972 s. 57f), O. G. Myklebust (1976 s. 247ff), J. Verkuyl (1978 s. 175ff), H. Bürkle (1980 s. 121ff, 1981 s. 55ff), D. J. Bosch (1981 s. 245f), J. E. Scherer (1983 s. 190f) og K. Müller (utg. 1985).

Festskrifter til/anmeldt i NOTM: O. G. Myklebust (1975 s. 247ff), H. W. Gensichen (1981 s. 182f), N. E. Bloch-Hoell (1985 nr. 3/4). J. Glazik og B. Willike (1978) og J. Verkuyl (1978).

Jubileumsskrifter: Det internasjonale institutt for misjonsvitenskap, Münster, 75 år, Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft 1986 nr. 2/3. Det missiologiske fakultet ved Gregoriana-Universitetet, Roma, 50 år, redigert av M. Dhavamony (1982).